

Batıl İnançların Fen Bilimlerindeki Bilgilerle Çatışan ve Çakışan Boyutlarını Keşfetmek

Emine Çepni¹, Dila Rabia Demir², Ceylin Heja Özsucu², Elif Meryem Duman²

¹Öğretmen, Nurettin Topçu Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi, Bursa, eminecepni33@gmail.com, ORCID ID: 0009-0009-6008-3470

²Öğrenci, Nurettin Topçu Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi, Bursa

ÖZET

Fen bilimlerinde okulda öğretilen bilgiler ile ailelerimizin gündelik hayatta kullandıkları bilgiler arasında bazı farklılıklar vardır. Fen okuryazarı olması gereken öğrencilerden beklenen bilimi sözde-bilimden ayırt edebilmeleridir. Ancak, öğrencilerin, gündelik hayatta kullanılan birçok bilim dışı söyleme ailelerinin ve çevrenin etkisiyle daha çok inanma eğilimi gösterdikleri görülebilmektedir. Bu çalışma öğrencilerin yaşadıkları toplumdaki batıl inanç olarak adlandırılan ve sık kullanılan inanışların tespit edilmesi, bu inanışların hangilerinin fen bilimlerinde kullanılan bilimsel bilgilerle çatıştığının veya çakıştığının belirlenmesidir. Özel durum yöntemiyle gerçekleştirilen araştırma, 27 öğrenci ve 17 veli ile yürütülmüştür. Öğrencilerden ve velilerden veri toplamak amacıyla açık uçlu sorular geliştirilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırma sonucunda, öğrencilerin batıl inançların farkında oldukları ancak bu inançların fen bilimleri ile ilgisine yönelik bilgiye ya da farkındalığa sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ailelerin batıl inançlara bakış açısının, çocukların inanç ve davranış gelişimleri üzerindeki etkisi bu çalışmada açıkça görülmüştür. Öğrencilerin batıl inançlar üzerine bilimsel bilgiler çerçevesinde araştırma yapmalarının ve bu inanışları sorgulamalarının teşvik edilerek, onların fen okuryazarı bireyler olmaları desteklenmelidir. Ailelerin batıl inançların çocuklara aktarımının etkileri üzerine daha derinlemesine düşüncelerini sağlayacak kapsamlı çalışmaların yürütülmesi önerilmektedir. Bu tür çalışmalarda sosyal, kültürel, tarihsel, bilimsel ve dini faktörlerin her birinin ele alınması, ailelerdeki farkındalığın artırılması ve dolayısıyla daha bilinçli çocuklar yetiştirilmesi için önem arz etmektedir.

MAKALE TÜRÜ

Araştırma makalesi

MAKALE BİLGİLERİ

Gönderilme Tarihi:

14.06.2023

Kabul Edilme Tarihi:

27.09.2023

ANAHTAR

KELİMELER: Batıl inançlar, fen bilimleri, bilimsel okuryazarlık, öğrenciler, veliler.

Discovering the Coincident and Conflict Dimensions of Superstitions with Scientific Knowledge

ABSTRACT

There are some differences between the knowledge taught in science classes and families' use in daily life. Students who need to be scientifically literate are expected to be able to distinguish science from pseudoscience. However, students may have seen that they tend to believe more in the influence of their families and environment in many unscientific discourses used in daily life. This study aimed to determine the commonly used beliefs called superstitions in the society in which students live and to determine which of these beliefs coincide or conflict with the scientific knowledge used in science. This case study was carried out with 27 students and 17 parents. Open-ended questions were developed to collect data from the students and parents. The obtained data were subjected to

ARTICLE TYPE

Research article

ARTICLE INFORMATION

Received:

14.06.2023

Accepted:

19.09.2023

KEYWORDS:

content analysis. The results showed that the students were aware of superstitions, but they did not have knowledge or awareness of the relevance of these beliefs to science. The effect of families' views on superstitions on children's beliefs and behavioral development was clearly seen in this study. Students should be encouraged to research superstitions within the framework of scientific knowledge and question these beliefs, and they should be supported to become scientifically literate individuals. It is recommended to conduct comprehensive studies that will enable parents to think more deeply about the effects of transferring superstitions to their children. In such studies, it is important to address each of the social, cultural, historical, scientific, and religious factors to raise awareness among parents and thus raise more conscious children.

Superstitions, science, scientific literacy, students, parents.

Summary

Introduction, Purpose and Significance

There are some differences between the information taught in science at school and that used by families in daily life. While students should distinguish between scientific knowledge and non-scientific knowledge, they believe more in many non-scientific discourses known as superstition, which are used in daily life and organize their lives accordingly. Although these unscientific beliefs are against both scientific realities and religious principles, this information has been passed on from generation to generation. Students who are supposed to be science literate are inevitably influenced by adults when they are too involved with superstitious beliefs that cannot be explained by science.

To understand the nature of science correctly, students need to understand the scientific level of the information they learn at school and in daily life and to distinguish them from non-scientific ones. What is expected from scientifically literate individuals is their ability to distinguish science from pseudoscience. In this respect, it is believed that this study will contribute to the most basic purpose of current education programs.

The aim of the study is to determine the commonly used beliefs, which are called superstitions in the society in which students live, and to determine which of these beliefs coincide or conflict with the scientific knowledge used in science.

Methods

27 students and 17 parents participated in the study, which was carried out by case study method. Eight open-ended questions for students and 18 for parents were developed to identify common superstitions and practices. The data were presented in the form of graphs, tables, and frequencies, subject to content analysis.

Findings

According to the data obtained from the students, the majority of them were aware of superstition. It was observed that the most superstitious ones in the homes of the students were their mothers or grandmothers. The most concrete example of superstition that the students encounter is wearing evil eye beads.

It has been determined that the parents do not want their children to believe in superstitions, so that they do not get harmed and do not have thoughts contrary to logic, science, facts, or religion. However, it was observed that some families had low awareness that they had to give up their own beliefs and behaviors to prevent this.

Discussion and Conclusion

It is thought that the fact that the family members with whom the students communicate and trust the most have superstitious beliefs will increase their tendency to have such beliefs. The fact that some students, albeit in a limited number, say that believing or not believing in superstitions causes them fear and anxiety can be considered as an indication that they are psychologically negatively affected by such beliefs and behaviors.

Looking at the stories of parents starting to believe in superstitions, it was seen that they provided explanations to support the results of this study. They also stated that they adopted these beliefs by seeing, hearing, and repeating the beliefs and behaviors of their families, relatives, or other people in their close circle at an early age. Although they knew that these beliefs emerged with the effect of the environment, it was determined that a small number of parents stated that they moved away from superstitious beliefs, and that none of the parents expressed reservations about the same or similar situations for their own children.

Ensuring that students conduct research on superstitions within the framework of scientific knowledge and question these beliefs will support them in becoming scientifically literate individuals. It can be ensured that they become more equipped individuals in terms of distinguishing right from wrong, decision making, and character development by thinking about the scientific ideas they have on the beliefs they encounter or adopt with such practices.

Giriş

Batıl inanç veya hurafe olarak adlandırılan boş inanışlar günümüzde hayatımızın içinde bulunmaktadır. Çocuklarının eğitiminde örnek olan anne ve babalarımızın, evimizde bizimle yaşayan büyüklerimizin, hatta bazı öğretmenlerimizin bilimsel olmayan bu tür inançları bulunmaktadır. Fen bilimlerinde okulda öğretilen bilgiler ile ailelerimizin gündelik hayatta kullandıkları bilgiler arasında bazı farklılıklar vardır. Öğrencilerimizin, bilimsel bilgi ile bilimsel olmayan bilgileri birbirinden ayırt etmesi gerekirken, hurafe olarak bilinen ve gündelik hayatta kullanılan birçok bilim dışı söyleme daha çok inanmakta ve yaşantılarını buna göre düzenlemektedirler (Çekbaş, 2017). Bilim dışı bu inanışlar hem dini prensiplere hem de bilimsel gerçekliklere aykırı olmasına rağmen, bu bilgiler nesilden nesille aktarılmaktadır (Arslan, 2004). Bunun en temel sebebi insanların bu inanışları zamanla akla yatkın, kabul edilebilir, normal bir durum haline getirmeleridir. Tesadüfen hayatlarında bu inanışlarla ilgili birkaç örnek görmüş veya yaşamışsa, bu durumunu genellemekte, doğruluğuna kesin gözüyle bakmakta ve hayat felsefesini ona göre düzenlemeye gayret etmektedir. Bu yolla, gerçek bilimsel bilgilere ve onun açıklamalarına değil, kuşaktan kuşağa aktarılmış bilgilere göre hayatlarını düzenlemektedirler.

Bu konunun iyi anlaşılması için batıl inancın barındırdığı kavramlar, batıl inanışların doğuşu, halkımızın kullandıkları veya söyledikleri batıl inançlar ve onların uygulamaları, bu yaklaşımın bilimsel okuryazarlık ile olan ilişkileri bu kapsamda irdelenecektir.

Batıl İnanışların Doğuşu ve Halk İnançları ve Uygulamaları

İlk çağlardan günümüze insanoğlunun gizemli şeylere ve doğüstü varlıklara ilgisi olduğu bilinmektedir. İnsanların zamanla bu varlıklarla gündelik hayatta yaşanan olaylar arasında ilişkiler kurdukları ve birçok durumda tesadüfen gerçekleşen olayları bu gizemli şeylerin neden-sonucu ile ilişkilendirdikleri görülmektedir. Bu durum bir takım batıl inanışların toplumlarda oluşup kalıcı hale gelmesine neden olmuştur. Batıl inançların meydana gelişi ve yerleşik hale gelmesinde en büyük etkiyi öğretmen, anne, baba, dede, büyükanne gibi otorite olarak kabul ettiğimiz kişilerin etkileri ile temel ihtiyaç ve arzularımızın tatmin olma derecesi büyük roller oynamaktadır (Kretch ve Crutchfield, 1970).

Farklı bölgelerde yaşayan farklı toplumların kendilerine has inanışları vardır. Bunların bazıları dünyanın birçok toplumunda benzer anlamlar taşıırken bazıları ise toplumdan topluma değişiklik gösterebilir. Aynı toplum içinde yöreden yöreye değişiklik gösteren inançlarla karşılaşılabilir. Örneğin Güneş, ay, yıldızlar dünyanın birçok yerinde kutsal kabul edilmiştir. Farklı toplumlarda ihtiyaç ve değerlerine göre farklı manalar yüklenmiştir.

Aşağıda fen ile ilgili gibi olan ama fen ile açıklanamayan bazı batıl inanç örnekleri verilmektedir.

Kulak çınlaması birinin öleceğine işaretir (Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022).

Hamile kadınlar çocuklarının gamzeli olmasını istiyorlarsa ayva yemeliler (Yalçın ve Koçak, 2013).

Yeni doğan bebeğin kaşlarının yay gibi olması için kaşları kömürle çizilmelidir (Kapağan, 2019).

Göz ağrısına yakalanan kişi, dişi köpeğin çanağındaki su ile gözünü yıkarsa iyileşir (Çelik, 1998).

Gökten yıldız kayması birinin öleceğine işaretir (Örnek, 1971).

Çayın içerisindeki çöp misafir geleceğine işaretir (Karanfil-Güldemir, 2008).

Gökkuşağının altından geçen kişinin dileği gerçekleşir (Şenesen, 2016).

Parmakların çatırdaması iyidir, kişinin sağlıklı olduğunu gösterir (Kemaloğlu, 2013).

Kişinin önünden kara kedi geçerse uğursuzluk sayılır (Çobanoğlu, 2006).

Çok Sık Görülen Batıl İnançlar ve Uygulama Biçimleri

Aşağıdaki bilgiler araştırmacıların gündelik hayattaki gözlemlerinden ve uzun yıllardan beri okudukları eserlerden esinlenerek kendi ifadeleri ile yazılmıştır. Bunlar;

Tahtaya vurma: Hristiyanlık ve İslamiyet'ten önce dünyanın birçok bölgesinde ağaçlara tapılıyormuş ve bu yıllarda bazı insanlar ağaçları tanrıların evi olarak görüyormuş. Avrupa'da özellikle kırsalda yaşayan insanlar kötü ruhları evlerinde ve ağaçlarından uzaklaştırmak için tahtaya vurdular.

Diğer bir inanışta da ağaca tapanlar tanrılarından ve Ruhlardan bir şey isterken ağaca dokunarak minnettarlıklarını gösterirlermiş. Yüzyıllar boyunca devam eden bu gelenekler şans getireceklerine inandıkları dini törenlere dönüşmüştür.

Merdiven altından geçmeme: Duvara dayanan merdiven duvarla arasında üçgen oluşturur bu da birçok kültürde tanrıların kutsal üçgeni olarak sayıldığı için bu üçgenin içinden geçmek kutsal bir alana meydana okumak anlamına geldiği için geçilmez. Hristiyanlıkta bu inanışı Hz. İsa'nın ölüm şekline benzetti. Çarmıha dayalı merdiven kötülüğün, ihanetin ve ölümün sembolü olmuş. Kimse kötülükle karşılaşmak istemediği için merdiven altından geçilmez.

Kırık aynaların uğursuz olması: Bu inanış en eski batıl inanışlardan biridir. İlk aynaların yapımı eski Mısır devrine rastlamaktadır. O zaman pirinç, gümüş gibi çok iyi parlatılmış yüzeyler ayna olarak kullanılıyordu, parlak yüzeyden yansıyan görüntü insan ruhunun yansıması olarak kabul ediliyordu. Cam kapların yapılmaya başlamasından sonra aynı inanış devam etmiş ancak cam ayna kırıldığında içinde bulunan ruhun bir parçasının vücudu terk ettiğine ve bu uğursuzluğun yedi yıla kadar devam ettiğine inanılmıştır. Bu inanış 15. yüzyılda ilk aynaların yapılmasıyla daha da gelişmiş ve hala bu inanışa günümüzde de devam edilmektedir.

Kahve falına bakmak: Kahve falına bakma inanışı 16. yüzyılda Yemen'de başlamıştır. Burada yaşayan Araplar kahve çekirdeğini öğütüp suyla kaynatarak içerler ve dibinde kalan çökeltilerin şekillerine bakarak gelecekle ilgili tahminlerde bulunurlardı. Bu gelenek Yemen'den sonra Osmanlı imparatorluğuna oradan dünyaya yayılmıştır. Türkiye'de yaygın olarak yapılan bu gelenekte fincan ters çevrilir bir süre beklenir ve semboller okunarak gelecekle ilgili yorumlarda bulunulur.

Bıçağın ele verilmemesi: Bu inanışta bıçak, makas gibi kesici aletlerin elden ele verilmesi ile uğursuzluğa sebep olunacağı düşünülür. Aslında bu inanış kesici aletlerden doğabilecek kazalara, yaralanmalara engel olmak için elden ele değil de bir zemin üzerine konularak kaza riskinin azalmasına neden olacaktır. Bu yüzden bu inanış boş bir hurafe olarak düşünülmeyip insanları dikkatli olma konusunda uyarmaktadır.

Nazar değmesin diye nazar boncuğu kullanmak: Bütün toplumlarda yaygın olarak görülen nazar inancının kökeni, Neolitik çağlara kadar uzanmaktadır. Girit'te, Aşağı Mısır'da, Malta'da, Kuzey Fransa'da ve Britanya'da Bronz çağına ait, balta şeklinde yapılmış nazarlıklar bulunmuştur. Araştırmalar sonucunda, eski dönemlerden itibaren Batı'da ve Doğu'da büyü'nün ve nazarın kötü etkilerine inanma ve bunlara karşı tedbirler alma bilgisinin köklü olduğu görülmüştür (Koşay, 1956, s. 86). Aynı şekilde uğursuz gözlerden gelen fenalığı ortadan kaldırmak için Mısırlılar, Fenikeliler, Yunanlılar ve Romalılar tarafından el şeklindeki muskaların kullanıldığı tespit edilmiştir (Westermarck, 1961, s.10). Geçmişten günümüze varlığını sürdüren bu inanış, ülkemizin hemen her köşesinde günlük hayatın içerisinde ve bütün etkinliğiyle varlığını devam ettirmektedir. Bugün halk arasında, nazara karşı mavi boncuk, delikli taş, nal, yumurta kabuğu gibi çeşitli nazarlıklar kullanma, hocaya muska yazdırma, kurşun dökme vb. çeşitli pratikler yapılmaktadır. Ancak bu tür uygulamalar, bâtil inançlar arasında yer alması dolayısıyla dinimizce haram kılınmıştır.

Mavi gözlü insanın nazarının değmesi: Halk arasında özellikle mavi gözlü ya da gök gözlü insanların nazar gücünün daha kuvvetli olduğuna inanılır. Nazar sevgiden veya hasetten değebilir. Ama illa ki her mavi gözlü insan nazar değdirecek diye bir şey yoktur.

Sağ el kaşınınca para gelmesi, Sol el kaşınınca para gitmesi: Batıl inanca göre sağ veya sol avuç içlerinin kaşınması bir kişinin para kaybedeceğini ya da para kazanacağını sembolize ettiği düşünülüyor. Bununla birlikte tıbbi anlamda sağ avuç içinin kaşınmaya başlaması bazı hastalıkların işareti olabilir. El kaşıntısı zaman zaman alerjik reaksiyona neden olan tahriş edici ya da kimyasallara sürekli maruz kamanın neticesinde olmaktadır. Sıklıkla yüzük, ele takılan diğer takılar ve metallere, sabun, dezenfektanlar, yüksek klorlu su, antiseptik veya anti bakteriyel maddeler alerjik reaksiyonlara sebep olur.

Kıyafetler ters katlırsa işimizin ters gidebileceği: Ters katlanılan kıyafetlerin şeytan tarafından giyileceğine dair zayıf hadis bulunmaktadır. Burada havada bulunan mikrop, parazit ve benzerinin kıyafetlere temas etmemesi için düzgün katlanması amaçlanmaktadır.

Gece tırnak kesilmez: Gece tırnak kesilmesi ömrün kısılacığına işaret ettiği için batıl bir inançtır. İnsan ömrü ile gece kesilen tırnak arasında bir ilişki yoktur. Belki eski zamanlarda geceleri aydınlanma problemi olduğu için geceleri etrafa sıçraması gibi olumsuzluklar yüzünden çıkmış olabilir ancak şu anda gece aydınlanma ile ilgili bir problem yoktur.

Gece aynaya bakılmaz: Kötü varlıkların geceleyin yeryüzüne geldiği düşünülerek gece aynaya bakılırsa kötü varlıkları kendi dünyamıza çağırma ihtimalinin arttığı düşünüldüğü için gece aynaya bakılması hoş karşılanmamaktadır.

Şeytan kulağına kurşun: Kendimizin ve yakınlarımızın başına gelebilecek kötü şeyleri uzak tutmak için şeytan kulağına kurşun denerek aynı anda sağ kulak da çekilir. Böylece tehlikeyi uzaklaştırmış olduğumuza inanırız. Şeytan kulağına kurşun deyiminin kökeni Anadolu mitolojisine dayanmaktadır.

Kara kedi uğursuzluk getirir: Eski Mısırlılarda kara kediler kutsal olarak kabul edilip onları korumak adına kanunlar yapılmış, ancak zamanla Hristiyanlığın yükseldiği dönemlerde önceden kutsal sayılan şeyler şeytani anlamlar taşımaya başlamıştır. Kara kedilerin geceleri şeytana dönüştüğüne dair inançlar kilise tarafından yayılmaya başlandı. Hatta evinde kara kedi besleyen kadınlar cadı, büyücü olduğu gerekçesiyle kedileriyle birlikte öldürüldü. Şiddetini azaltmış olsa da kara kedilerin uğursuzluk getirdiğine ilişkin inanış kimi kişiler tarafından hâlâ kabul ediliyor.

Gece acı (biber, soğan, sarımsak) evden dışarıya verilmez: Gece evden bazı şeylerin çıkmasının uğursuzluk getireceğine inanılır. Bu nedenle akşam ezanından sonra tuz ve sabun evden çıkmaz, kimseye verilmez. Çıktığı takdirde evin de tadının tuzunun gideceğine hane halkının mutsuzlaşacağına inanılır.

Adaş iki kişinin arasında dilek tutma: Aynı isime sahip iki ya da daha fazla insanın yan yana gelmesi çok sık rastlanan bir durum değildir. Böyle bir durumla karşılaşan insan umut etme düşüncesiyle hayallerine kavuşmak için dilek tutmaktadır.

Nazara karşı kurşun dökme: 3 bin yıllık geçmişe sahip kurşun dökme geleneği ile büyüye ve nazara uğramaktan ileri geldiği düşünülen ruhsal çöküntülerin ve hastalıkların tedavi edildiğine inanılıyor.

Bu inanış maalesef kurşun dökülen ve dökülen kadınların sağlığını olumsuz etkiliyor ve buharlaşan kurşun vücuttaki kurşun miktarını artırıp zehirlenmelere neden oluyor.

Evde bolluk olması için kapının eşikinde oturulmaz: İnanca göre, her eşik'in koruyucu bir ruhu vardır ve bu ruh eşikte yani kapının girişinde yatar. Bu ruh inanca göre, ineklerin yollarını kaybetmeden evlerini bulabilmesini sağlar, hayvanları korur. Eşikte oturuyor olmak veya eşikte konuşmak iyi görülmez bunun nedeni ruhun orada olmasıdır. Evde bolluk ve bereketle ilgili noktalar eşik, kapı ve mutfaktır. Eşik, evin içine giriş izni veren ve aynı zamanda giriş sırasında gelen kişiye bir eve girmekte olduğunu hatırlatan ilk duraktır. Evin koruyucu ruhu eşikte olabilir. Onu incitmeden içeri girmek gerekir. Aksi halde onun hışmına uğranabilir. Bu inanışın etkisiyle eşikte oturmak, eşik'e basmak iyi karşılanmaz

Velilerimizin inandığı bazı inanışların doğuşunu araştırarak edindiğimiz bilgiler de gösteriyor ki batıl inanışların fen bilimleri ile ilgili yakından uzaktan ilgisi yoktur. Bunlar sadece atalarımızdan ailemize geçmiş ailemizden de bizlere geçerek bizleri etkisi altına almıştır. Bu nedenle batıl inanışları duyduğumuzda araştırmalı geçerli olup olmadığını öğrenmeliyiz.

Araştırmanın Önemi

İnsanın doğasında araştırma, bulma ve geliştirme merakı vardır. Bu üç olgu ortak bir çatı altında birleşerek fen olarak ifade edilebilir (Sarman, 2020). Canlı ve cansız her varlığı fen ile ilişkili olması "fen her şeydir" görüşünü ortaya çıkarmaktadır. Çilenti'ye (1978) göre fen çevreyi incelemeye yönelik bir süreç ve bu sürecin ürünü olan organize bilgilerden kurulu bilgiler bütünüdür (akt. Sarman, 2020, s. 1). Hayatın her alanında, farkında olmasak dahi, fen ile karşılaşmaktayız. Ürün yetiştirdiğimiz toprak, kullandığımız su, yağmurun yağması, gökkuşağının oluşumu gibi pek çok konunun temelinde fen vardır. Merak duygusuyla ve öğrenme güdüsüyle var olan insan, hangi yaşta olursa olsun dünyayı yöneten fen bilimlerine ait prensipleri bilmek ister. Özellikle çocukların en araştırmacı ve meraklı oldukları 6-14 yaş aralığında sordukları soruların büyük kısmı fen konularıyla ilgilidir (Gürdal,1992). Geleceğin bilim insanı adayı olan çocukların bu yaşlarda sordukları sorular ve merak ettikleri konular açık ve anlaşılır biçimde cevaplanması önem arz etmektedir(Sarman, 2020).

Bununla birlikte, toplum birçok durumda bireye hazır inanç ve davranış kalıpları sunmaktadır. Birey gelişim sürecinde özellikle ergenlik döneminde, içinde bulunduğu toplumun benimsediği hazır inanç ve davranış kalıplarından kendisine uygun olanları benimser ve uygular (Şentürk, 2010; Topuz ve İnanç, 2012). Yani anlam arayışı içinde olan öğrenciler yanlış bilgiler edinerek bu boş, asılsız, batıl inançların etkisinde kalmakta ve sonuç olarak bilimle alakası olmayan bilgilere inanmaktadırlar. Fen okuryazarı olması gereken öğrenciler büyüklerinin fen konuları ile açıklanamayan batıl inanışları ile çok içli dışlı olduğunda ister istemez onların etkisinde kalıp ailelerinin kopyası gibi davranmaktadırlar. Sonuç olarak atalarından gelen bu inanışlara ilişkin uygulamalar ebeveynler aracılığı ile nesilden nesille aktarılmakta ve bu yolla sürdürülebilirliği ve geçerliliği her zaman devam etmektedir.

Aslında, 2004, 2013 ve 2018 öğretim programlarının en temel amacı bilimsel okur-yazar bireyler yetiştirmektedir (MEB, 2004; MEB, 2013; MEB, 2018). Bu amacın gerçekleşmesi için bilimin doğası ve unsurlarının anlaşılması gerekir. Bilimin doğasını doğru anlamak için öğrencinin okulda ve gündelik hayatta öğrendikleri bilgilerin bilimsellik düzeyini anlama ve bunları bilimsel olmayanlardan ayırt etmesi gerekmektedir (Bakırcı, Çalık ve Çepni, 2017). Bilimsel okuryazar bireylerden beklenen de bilimi sözde-bilimden ayırt edebilmeleridir (Ayvacı ve Bağ, 2016). Bu çalışma, bu yönüyle mevcut öğretim programlarının en temel amacına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, öğrencilerin yaşadığı toplumdaki batıl inanç olarak adlandırılan ve sık kullanılan inanışların tespit edilmesi, bu inanışların hangilerinin fen bilimlerinde kullanılan bilimsel bilgilerle çakıştığının veya çatıştığının belirlenmesidir.

Yöntem

Ortaokul öğrencilerinin batıl inançlarının ve bu inançların bilimsel bilgilerle çatışan ve çakışan yönlerinin belirlenmesi amacıyla yürütülen bu çalışmada özel durum yöntemi kullanılmıştır (Çepni, 2022). Öncelikle batıl inanç ve hurafeler konusunda yazılmış eserler ve yapılmış yayınlar doküman analiziyle incelenmiştir. Öğrencilerin ve ailelerin batıl inançlar ve hurafeler ile ilgili bakış açılarının ve inançlarının belirlenebilmesi için araştırma verileri 27 ortaokul öğrencisi ve 17 veliden toplanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Her bir öğrencinin bulunduğu çevrede ve gündelik hayatta yaygın olarak karşılaştığı batıl inançların neler olduğunu tespit etmek için araştırmacılar tarafından açık uçlu sorular geliştirilmiştir. Geliştirilen sorular tekrar tekrar değerlendirilerek 18 açık uçlu soruya (Ek.1) indirgenmiş ve 17 veliye uygulanmıştır. Ayrıca, öğrencilere yönelik sekiz açık uçlu soru geliştirilmiş (Ek.2) ve 27 öğrenciye uygulanmıştır.

Veri Analizi

Elde edilen veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir (Çepni, 2022). Her bir soruya velilerin verdiği cevaplar kod ve kategorilerle frekanslandırılmış ve tablolar halinde sunulmuştur. Öğrenciler tarafından verilen cevaplar ise kategorilendirilerek frekansları belirlenmiş ve grafiklerle gösterilmiştir.

Bulgular

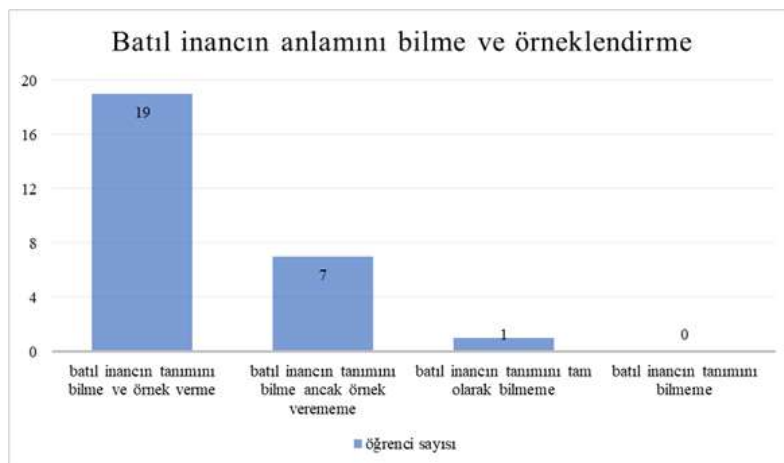
Bu başlık altında öğrencilere ve velilere batıl inançlarla ilgili sorulan sorulardan elde edilen bulgular ilgili başlıklar altında yer verilmiştir.

Batıl İnançlarla İlgili Öğrencilerden Elde Edilen Bulgular

Öğrencilere batıl inançlarla ilgili 8 soru sorulmuş ve her bir soruya verilen cevaplardan elde edilen bulgular grafiklerle gösterilmiştir. Öğrencilerin "Batıl inancın ne anlama geldiğini biliyor musun? Tanımlayıp örnek verebilir misin?" sorusuna verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular Grafik 1'de sunulmuştur.

Grafik 1

Öğrencilerin Batıl İnancın Anlamını Bilme ve Örneklendirme Durumları

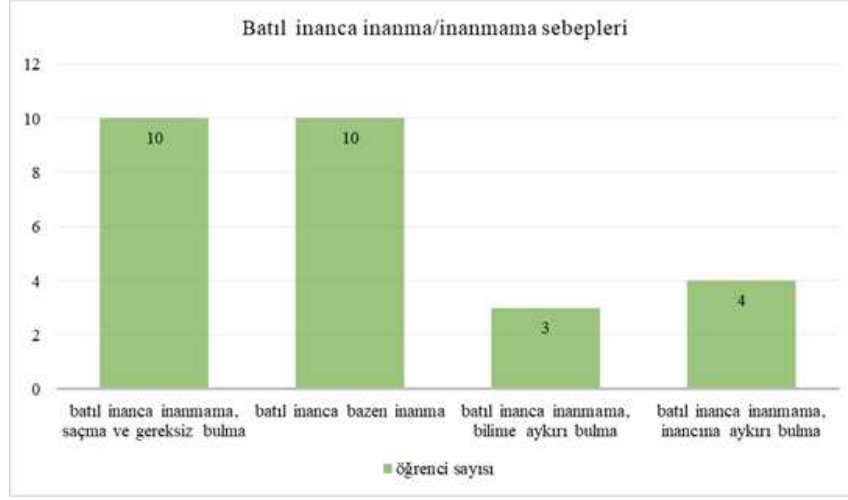

27 öğrenciye sorulan soruda öğrencilerin büyük çoğunluğu batıl inancın ne anlama geldiğini hem biliyor hem de örnek verebiliyor. Batıl inancın tanımını bilmeyen hiç öğrenci yokken bilen ancak örnek veremeyen öğrenciler de vardır. Bu da bazı öğrencilerin batıl inançlarla ilgilenmediğini gösteriyor.

Öğrencilerin “Batıl inançlara inanır mısınız? Neden inanıyorsunuz / Neden inanmıyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular Grafik 2’de verilmiştir.

Grafik 2

Batıl İnanca İnanma/İnanma Durumları ve Gerekçeleri

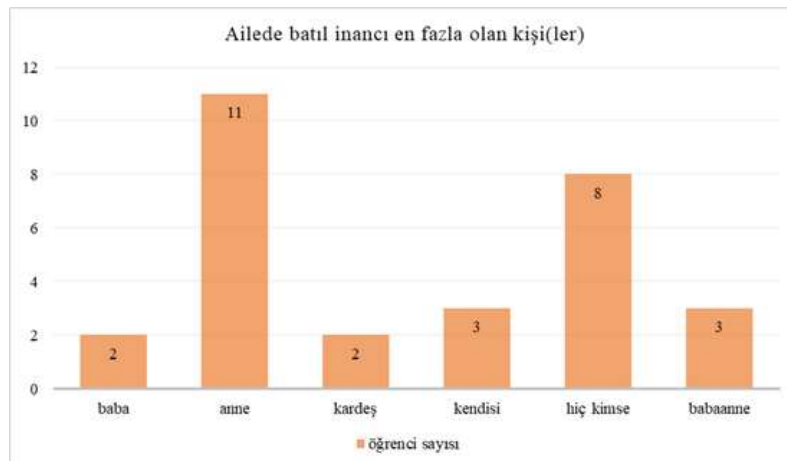

Batıl inançlara hiç inanmayan öğrenci sayısı 17 olup bunlardan sadece 3 tanesi bilimsel olmadığını farkında iken 4 tanesi Kur’an-ı Kerimde olmadığı için inanmadıklarını, geri kalan öğrenciler de hiçbir şeyle bağlantı kurmadan doğrudan saçma olduğunu söylemektedirler. Öğrencilerimizin batıl inancının fen bilimleriyle pek ilgisi olup olmadığı konusunda bir haberdarlıkları veya bilgileri olmadıkları sonucuna varılmıştır. 10 öğrenci ise kısmen de olsa inanıyorlar bu da 1. soruda verilen bilen ve örnekleyen öğrencilerle hemen hemen yakın değerde olup fenle ilgilerinin olmadığını bize gösteriyor.

Öğrencilerin “Evinizde en çok batıl inancı olan kimdir?” sorusuna verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular Grafik 3’te sunulmuştur.

Grafik 3

Ailede Batıl İnanıcı En Fazla Olan Kişi ya da Kişiler

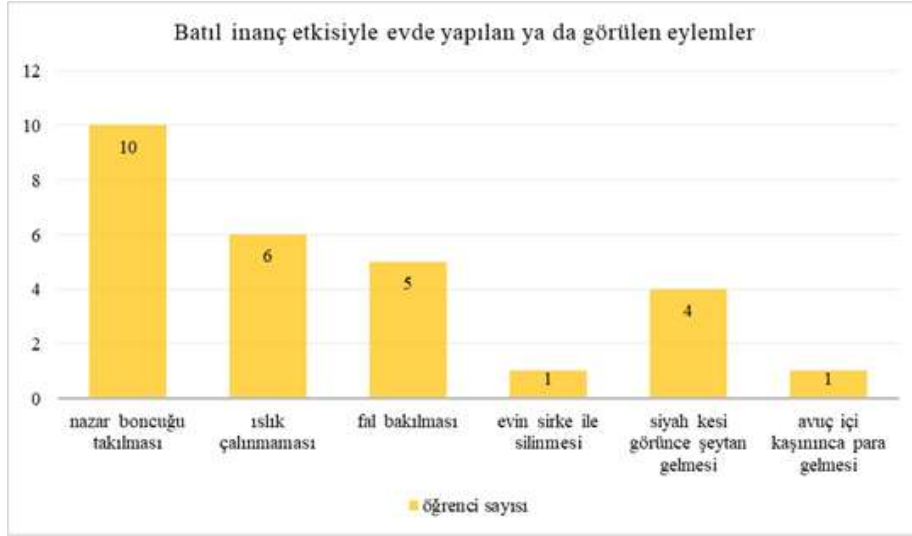

Aile içinde en fazla batıl inancı olduğu belirtilen kişi anneler olarak görülürken, 8 öğrencinin ailesinde batıl inanca sahip hiç kimsenin olmadığını belirttiği görülmüştür. Bununla birlikte, babaanne, kardeşler, baba ya da kendisinin batıl inanca sahip olduğunu söyleyen öğrenciler bulunmaktadır. Öğrencilerimizin batıl inancının fen bilimleri ile pek ilgisi olup olmadığı konusunda bir haberdarlıkları veya bilgileri olmadıkları sonucuna varılmıştır. Bu da gösteriyor ki öğrencinin en çok iletişim kurduğu kişiler batıl inanca sahip olursa öğrenci ve evde bulunan kardeş de bu inanışlardan etkilenmektedir.

Öğrencilerin “Batıl inanç etkisiyle evinizde neler yapılmaktadır?” sorusuna verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular Grafik 4’te sunulmuştur.

Grafik 4

Batıl İnanç Etkisiyle Evlerde Gözlemlenen Uygulamalar

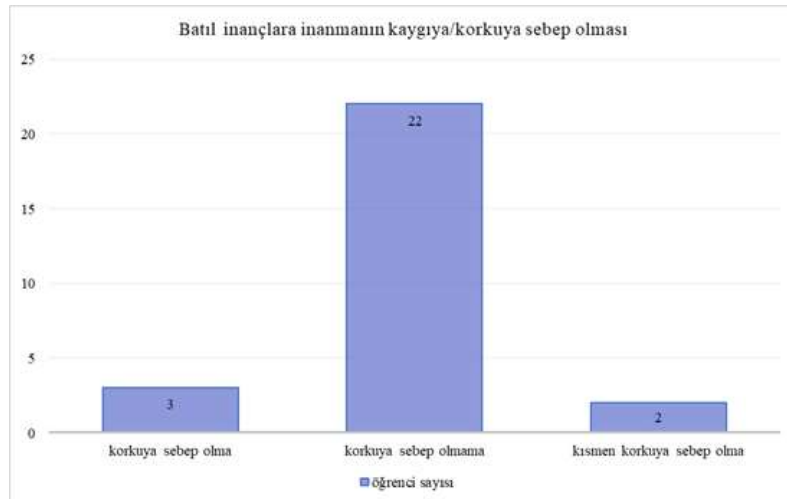

Grafik 4’e göre en yüksek değere sahip olunan batıl inanışlar nazar boncuğu takılması, ıslık çalınmaması ve fal bakılmasıdır. Bunlar insanların birbirlerinden etkilenerek yapılan inanışlar olduğu için sayılar maalesef yüksektir. Ancak evin sirke ile silinmesi fen anlamında da hijyen sağlayıp mikrop ve bakterilerin oluşumunu engellese de insanlar bunu pek uygulamamaktadır.

Öğrencilerin “Batıl inançlara inanman/inanmaman sende kaygıya/korkuya sebep oluyor mu? Bu duygularını nasıl ifade edersin?” sorusuna verdikleri cevaplar Grafik 5’te sunulmuştur.

Grafik 5

Batıl İnançların Kaygıya/Korkuya Sebep Olma Durumu

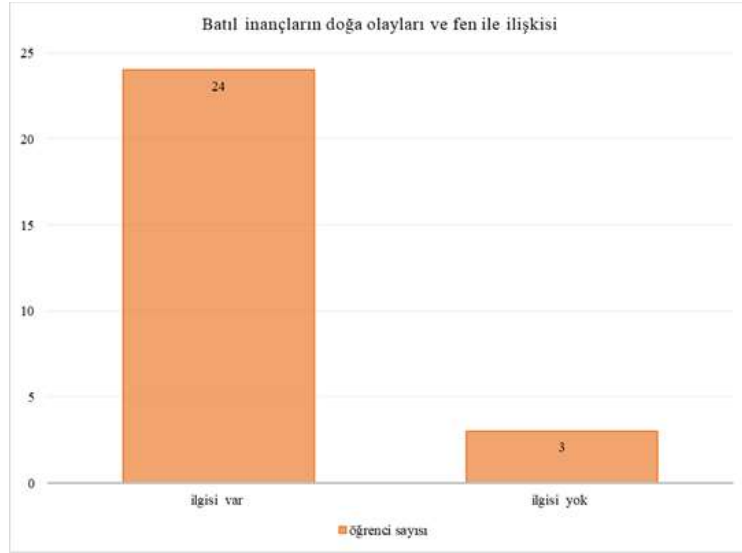

Genelde batıl inanışlara inanan ve inanmayanların toplamı olarak 22 kişide herhangi bir korku oluşmazken, 5 kişi bu inançların etkisinde kalıyor. Bu kişilere bu inançların gerçekte, fen bilimi ile ilişkisi olmadığı anlatılsa ya da kendileri bu inanışların doğuş nedenini bilse belki de bu korkularından tamamen uzaklaşacaklar.

“İnanışın batıl inançların doğa olayları veya öğrendiğin fen kavramlarıyla bir ilişkisi var mı?” sorusuna verilen cevaplardan elde edilen bulgular Grafik 6’da sunulmuştur.

Grafik 6

Batıl İnançların Doğa Olayları ve Fen ile İlişkilendirilme Durumu

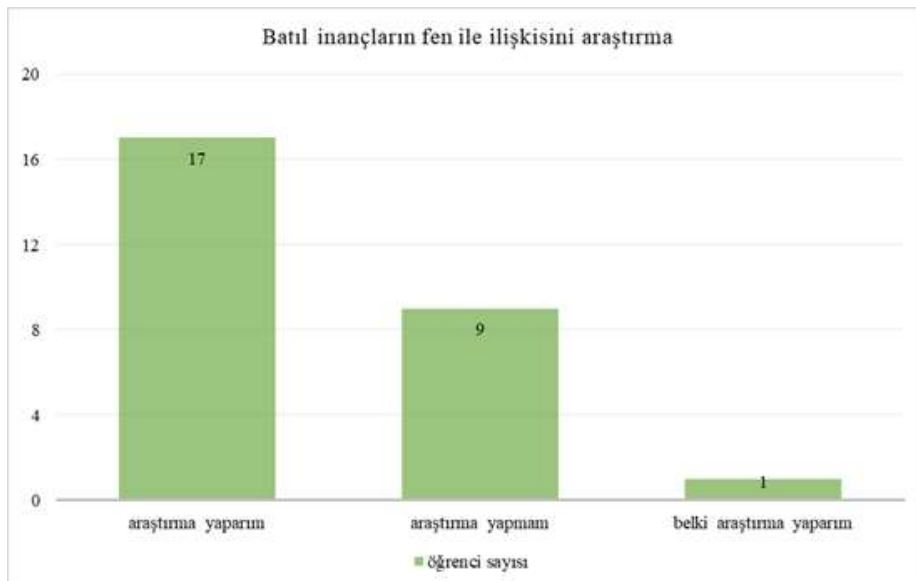

Grafik 6’ya göre öğrencilerimizin büyük çoğunluğu batıl inançları fenle ilişkilendirirken, 3 tanesi fenle ve doğayla ilişkilendirmemektedir. Bu gibi öğrencilerin araştırma yapmaya yönlendirip derslerde bu konulara değinilmesi gerekmektedir.

Öğrencilerin “Bu farkındalıktan sonra gündelik hayatta karşılaştığın batıl inançların fen kavramları ile doğrudan ve dolaylı olarak ilişkisini merak edip araştırır mısın?” sorusuna verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular Grafik 7’de sunulmuştur.

Grafik 7

Batıl İnançların Fen Kavramları ile İlişkisini Merak Edip Araştırma Durumları

Grafik 7'ye göre öğrencilerimizin büyük çoğunluğu günlük hayatta karşılaştığı batıl inançların fen ile ilişkili olup olmadığını araştırmak istemektedir. Bu çok güzel bir olay olup öğrencilerimizin bazılarının araştırmaya meraklı olduklarını görmekteyiz. Yine de araştırma sonucu öğrencilerimizin nerdeyse yarıya yakını araştırma yapmayı sevmemekte, bu da düşündürücü bir durumdur. Öğrencilere proje ve araştırma ödevleri verilerek araştırma becerisi geliştirilmelidir.

Batıl İnançlarla İlgili Velilerden Elde Edilen Bulgular

Velilere batıl inançlarla ilgili sorulan sorulardan elde edilen bulgular bu başlık altında tablolar halinde sunulmuştur. Velilerin "Batıl inançlara inanır mısınız?" sorusuna verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1

Velilerin Batıl İnançlara İnanma Durumları

Kategori	Yanıtlar	Frekans
İnanmama	İnanmam	11
	Batıl inançlara asla inanmam	1
	İnanmıyorum ama tesadüfen denk geldiğini düşünüyorum	1
Kısmen inanma	Kısmen inanırım	3
İnanma	Evet	1

Tablo 1'den görüldüğü gibi, velilerin büyük kısmı batıl inançlara inanmadığını söylemiştir. Velilerden üçü batıl inançlara kısmen inanırım derken, biri inandığını belirtmiştir. Öğrencilerin de büyük kısmı inanmadığını belirtirken, bazı öğrencilerin inandıklarını ya da kısmen inandıklarını söyledikleri düşünüldüğünde, ailenin bu konudaki tutumu ile öğrenci davranış ve inanışlarının şekillendiği söylenebilir.

"Çevrenizde en sık kullanılan batıl inançlar nelerdir? Örnek veriniz." Sorusuna verilen cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2

Velilerin Çevrelerinde En Sık Kullanılan Batıl İnançlar

Kategori	Yanıtlar	Frekans
Nazar	Nazar değmesin diye nazar boncuğu kullanmak	4
	Mavi gözlü insanın nazarının değmesi	1
	Şeytan kulağına kurşun	1
Uğursuzlukta n korunma	Tahtaya vurma	5
	Merdiven altından geçmeme	2
	Gece tırnak kesilmez	2
	Kara kedi uğursuzluk getirir	2
	Kırık aynaların uğursuz olması	1
	Bıçağın ele verilmemesi	1
	Kıyafetler ters katlanırsa işimizin ters gidebileceği	1
	Gece aynaya bakılmaz	1
	Perşembe tırnak kesilmez	1
	Akşamları bir yerden tuz istemek, acı biber getirmek, kazan getirmek	1

	Türbelere bozuk para atmak	1
Dilek dileme	Kahve falına bakmak	3
	Adaş iki kişinin arasında dilek tutma	1
Şans getirme	Sağ el kaşınınca para gelmesi	1
	Leylek görünce çok seyahat edeceği anlamına gelmesi	1
Diğerleri	Bir cisim dik durunca misafir gelmesi	1
	Sol el kaşınınca para gitmesi	1
	Güneş güzele vurur	1

Tablo 2’den görüldüğü gibi, velilerin çevrelerinde en sık karşılaştıkları batıl inançlar uğursuzlukla ilgili olanlardır. En fazla frekansa sahip olanlar ise uğursuzluktan korunma kategorisi altında açığa çıkan tahtaya vurma ve nazar kategorisi altında görülen nazar boncuğu takma davranışlarıdır.

Velilerin “Sizin inandığınız batıl inançlar nelerdir? Neden?” sorusuna verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3

Velilerin İnanıtları Batıl İnançlar

Kategori	Yanıtlar	Frekans
İnanmama	Batıl inançların hiçbirine inanmam	7
	İslam inancından dolayı inanmıyorum. Her şey Allah’ın bilgisi dahilinde olduğu için	1
	Şu an için inanmıyorum. İslam’ı tanıyıp, öğrenip, yaşamadan önce; nazar boncuğunun nazarın önüne geçtiğine, kötü bir konuşma veya düşünce olduğunda tahtaya vurmaya gibi inançlar vardı.	1
Uğursuzluktan korunma	Kıyafetlerimi ters katlarsam işimin ters gitmesi	1
	Tahtaya vurma, çocukluktan beri öğrenilmiş artık otomatik yapılan bir davranış	1
	Elden ele makas verme kavga edersin	1
	Cüzdanımı ve çantamı yere koymam bereketsizlik getireceğine inanırım	1
Dilek dileme	Eşiğe oturmamak çünkü başına bir şey gelir	1
	Adaş iki kişinin arasına girip dilek tutabilirim. Nedeni ise inanmasından daha çok umut verici olması	1
Nazar	Nazara karşı kurşun dökmek	1
	Nazarla ilgili olan, yakın akrabalarımın bazı kişiler bu tanıma uyuyor	1
Şans getirme	Sağ avcun kaşınırsa zengin olursun	1
Diğerleri	Kulak uğuldayınca birinin sizi anması doğru olduğunu düşünüyorum	1

Tablo 3’e bakıldığında 9 velilinin batıl inancının olmadığı, bazılarının bu durumu dini inanışları ile ilişkilendirdikleri görülmektedir. Sahip olunan batıl inançların ise yine en fazla uğursuzluk getireceğine inanılan eylemlerle açıklandığı ve bunların çocuklukta öğrenilip benimsenen inanışlar olduğu belirlenmiştir.

“Batıl inançlara yaklaşık olarak kaç yaşında inanmaya başladınız? Burada etkili olan olay ne idi?” sorusuna velilerin verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4*Batıl İnançların Benimsendiği Yaşlar ve Olaylar*

Kategori	Yanıtlar	Frekans
İnanmama	Batıl inancım yok	3
	Küçük yaşlarda inandım, çevremden ve büyüklerimden duyduğum için ama eğitim aldıkça bunların uydurma ve saçma olduğunu öğrendim	2
	Hiç inanmadım ama eğlenme ve merak amacıyla araştırdım	1
İlk-ortaokul yılları	Yaklaşık olarak 6-7 yaşlarında inanmaya başladım	1
	10 yaşlarında inanmıştım. Yaşımın ilerlemesi inanmamamda etkili oldu	1
	11-12 yaşlarında inanmaya başladım. Kulaktan duymayla inandım	1
	İlkokulda eve sürekli yara içinde gelirdim. Yerinde duramayan bir çocuktum, annemde nazar değdi dedi ve kurşun döktü	1
	Küçükken siyah kedinin uğursuz geleceğini sanırdım, ailemin veya arkadaşlarımın etkisi olabilir, çok hatırlamıyorum	1
	Buluğ çağından itibaren diyebiliriz. Etkileri, aile ve çevre diyebiliriz	1
Lise yılları	Lise yıllarımda. Ailemin de aynı tepkileri vermesi	1
	Lise yani 16-17 yaşlarında, bir arkadaşımın başına bir şeyler geldi	1
Yaş belirtmeme	Annemin çamaşır katlamaya başlattığı zaman, yaş hatırlamıyorum	1
	Aile ve toplum öğretisi, doğru olmadığını bilerseniz bile tekrarlamak	1
	Çocukluğumda yaşadığım çevrede bu tarz inançlara yer verilirdi.	1

Tablo 4'ten görüldüğü gibi, 6 veli batıl inancının olmadığını belirtirken, büyük kısmının çok küçük yaşlardan itibaren ailelerinden, büyüklerinden ya da ilerleyen yaşlarda arkadaşlarından bu inançları ve davranışları görebildikleri ve benimsedikleri belirlenmiştir. Bazı veliler büyüdükten sonra bu inançları terk ettiklerini belirtmiştir. Ancak bazıları doğru olmadığını bilmelerine rağmen toplumsal bir öğreti olarak davranışları sürdürdüğünü ifade etmiştir. Bu durumda, yetişkinler doğru olmadığını bilerek davranışları tekrar etmeyi sürdürdükçe arkadan gelen nesillerin de tıpkı onların çocukluğunda olduğu gibi bu inanış ve davranışları benimsemelerinin önünü açtıkları düşünülmektedir.

Velilerin "İnanıldığını ve uyguladığımız batıl inançlar sizce doğru mu? Niçin?" sorusuna verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5*Velilerin İnanıldıkları ve Uyguladıkları Batıl İnançların Doğruluğu ile İlgili Görüşleri*

Kategori	Yanıtlar	Frekans
İnanmama	İnanmıyorum ve/veya uygulamıyorum da	8
	Şimdiki yaşantım, inancım gereği doğru değil. İnanıldığım zamanlar bir alışkanlık olarak görüyordum	1
	Doğru değil. Mesela nazar boncuk insanı nazardan korumaz	1
Doğru değil	Bence doğru değil çünkü bir tane örnek var oda tesadüf olabilir.	1
	İnanıldığım ve uyguladığım batıl inançlar bence doğru değil çünkü bereketi veren Allah ama uyguluyorum	1
	İnanıldığım batıl inançlar doğru değil toplumda birikmiş bir şey ve mantıksız, yaratılışa aykırıdır	1
	Bence yanlış, batıl inançlar doğru değil	1
	Doğru değil. Çocukluğumuzdan beri yapıyoruz. İnançma bakarsan tabi doğru değil	1

	Çevre etkisiyle uyguladığım kurşun döktürmek gibi batıl inançlar çevre etkisiyle uygulanabiliyor. Hiçbir bilim dayanağı yok. Bunların toplum tarafından uydurulmuş gelenek ve göreneklere göre ortaya çıkmış düşünceler olduğuna inanıyorum	1
	Olumsuz olan batıl inançlara zaten inanmıyorum. Ancak dilek tutmak, leylek görünce seyahat etmek gibi inançlar olumlu ve umut verici olduğu için inanıyorum	1
Doğru olmayabilir	Belki doğru değildir ama bir gelenek olarak insanlar onlara bağlı kalıyor	1

Velilerin dokuzu batıl inançlara zaten inanmadığını söylerken bir kişi kesin bir ifade kullanmaktan kaçınarak doğru olmayabilir şeklinde ifadeler kullanmıştır. Diğer veliler ise doğru olmadığını, tesadüfi olaylar olabileceğini söylemiştir. Özellikle umut verici olan batıl inançlara yönelik davranışlar sergileme eğilimi daha fazla gösterilirken alışkanlıklardan ya da çevre etkisiyle bazı davranışların terk edilmediğini ifade etmişlerdir.

Velilerin “İnanmışınız batıl inançlar sizi tehlikelerden korudu mu? Sizi gelecek konusunda uyardı mı? Örnek verir misiniz?” sorusuna verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6

Batıl İnançların Tehlikeden Koruması/Geleceğe Yönelik Uyarı Yapması

Kategori	Yanıtlar	Frekans
Hayır	Hayır, koruma ve/veya uyarma gibi bir durum söz konusu olmadı.	9
	Hayır, ancak doğru bir davranış olmadığını bilsek bile gelecekte iyi bir şey yaşayacağımızı öğrenmek insanı heveslendirir.	1
	Kara kedi gelince uğursuzluk deniyor. Ama böyle bir şey söz konusu değil.	1
	İnanmışım batıl inançlar beni tehlikelerden korumadı mesela paramın bittiği günler oldu.	1
	Batıl inançlardan beklentim olmadı.	1
	Kesinlikle tehlikelerden korumamıştır. Sadece psikolojik rahatlık verir diyebilirim.	1
Kısmen	Büyük bir durum olmadı.	1
	İnanmışım batıl inançtan ne fayda gördüm ne de zarar.	1
Evet	İnanmışım batıl inançlar bana tehlikelere karşı tedbir aldırdı.	1

Velilerin büyük kısmı batıl inançların tehlikeden koruma ya da geleceğe yönelik uyarma gibi etkilerinin olmadığını ifade ettikleri görülmüştür. İki kişi belirgin bir olayla karşılaşmadığını ya da ne fayda ne zarar görmediğini söylerken, bir kişi bu tür inanışların kendisinin tedbirli olmasını sağladığını belirtmiştir.

“Batıl inançlarınızın bilimsel gerçekliği var mıdır? Varsa bunun bilimsel karşılığı nedir?” sorusuna verilen cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7

Batıl İnançların Bilimsel Karşılıkları

Kategori	Yanıtlar	Frekans
Bilimsel gerçekliği yoktur	Batıl inançların bilimsel gerçekliği yoktur	5
	Normalde soğuk suya dökülen sıcak kurşun kimyasal tepkimeyle şekiller oluşur. İnsanlar onu yorumluyor.	1

	Batıl inançlar cahil kimselerin yakıştırmaya ve uydurmasıdır. Din ve inançlar ile de alakası yoktur.	2
Tedbirli olmayı sağlayabilir	Eskiden gelen gece tırnak kesilmez inancı, karanlıkta ya da az ışıktaki keserken canımızı acıtabileceği için olabilir.	1
Kültürel öğretilerdir	Bilimsel gerçeklikten ziyade Orta Asya Türklerinin bu bölgelerde taşımış olduğu düşüncedir.	1

Tablo 7'ye bakıldığında, velilerin batıl inançlarla bilimsel gerçekler arasında bir ilişki olmadığını farkında oldukları görülmektedir. Bir kişi bilimsel doğruluğu olmasa da bazı inanışların tedbirli olmayı ve kazalardan korunmayı sağladığına, bir kişinin de bilimsel değil kültürel öğretiler olarak değerlendirdiği belirlenmiştir.

Velilerin "Hurafelere inanmak veya inanmamak size hangi duyguları hissettiriyor?" sorusuna verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8

Hurafelere İnanma ya da İnanmama ile İlgili Duygular

Kategori	Yanıtlar	Frekans
Bir şey hissetmeme	Bir şey hissettirmiyor.	3
İnanmama	İnanmadığım için zeki hissettiriyor.	1
	Hurafelere inanmam, Allah'tan korkarım	1
	Yaratıcının varlığını, inanmadığım şeylerin akla ve ilme aykırı olduğu için doğru olduğunu düşünüyorum.	1
	İnanmamak; bütün güzel duyguları hissettiriyor.	1
Korku/kaygı	Korku hissettiriyor.	2
	Hurafelere ve batıl inançlara inanmak, onlara bağlanmak insanlarda her şeyin kolay yoldan yapılabileceği hissiyatı uyandırabilir. Diğer taraftan insanlarda korku ve kaygı da oluşturabilir.	1
	Kaygı ve tereddüt korkusu. Çünkü hurafe ve mantık ilimi birbirine ters iki görüşür. Sadece bazen insan 'Acaba öyle mi?' diye düşünüyor.	1
	Bazen kaygı düşünüyorum.	1
Bazen inanma	Olumsuzlara inanmıyorum. Olumlular ümit ve mutluluk hissettiriyor.	1
	Güven, umut.	2
Güven	Güven, kötü bir durum olunca tahtaya vurmaya sanki onun olmayacağını gösteriyormuş gibi. Aslın Allah korusun yeter.	1
	Onu uyguladığım zaman güvende hissettiriyor.	1

Tablo 8'den görüldüğü gibi üç veli hurafelerle ilgili bir şey hissetmediğini, dördü ise hurafelere inanmadığını belirtmiştir. Diğer veliler ise en fazla korku ve kaygı duygularının ortaya çıktığını söylerken, güvende ya da umutlu hissettirdiğine yönelik görüşler de açığa çıkmıştır.

Velilerin "Kahve falına bakıp yorumlarını dinlediğinizde gerçekleşmesini ya da gerçekleşmemesini beklediniz mi? Çocuğunuzun da kahve falına inanmasını ister misiniz?" sorusuna verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9*Kahve Falı Yorumlarına Yönelik Veli Görüşleri*

Kategori	Yanıtlar	Frekans
İnanmama	Kahve falına hiç bakmadım çocuğumun da bakıp inanmasını istemem.	7
	Gençlikte evet. Ama çok uzun zamandır kahve falı hayatım da yok.	1
	Çocuklarımda hiç olmadı.	1
	İstemem çünkü akla mantığa aykırı olan şeylerin etkilemesini istemem.	1
	Kahve falına inanmıyorum, çocuğumun da kendi hür iradesine bağlı.	1
	Kahve falına baktırmam da inanmam da. Allah muhafaza dinden çıkarır.	1
Kısmen inanma	Evet ama 20'li yaşlarda. Hayır istemem.	1
	Falı baktırdığım dönemlerde yaşadığım her olayı fal ile ilişkilendirmeye çalışıyordum. Çocuğumun herhangi bir fala bakıp inanmasını asla istemem.	1
	Kahve falına bakıp yorumları dinlediğimde gerçekleşmesini bekledim.	1
	Çocuğun da kahve falına bakıp ona inanmasını istemem.	1
	Falda yükseleceksin, mutlu haber alacaksın denildiğinde farkında olmadan umutla bekliyorum. Tabii ki hayır geleceği fala göre yaşamasını istemem.	1

Velilerin büyük kısmı kahve falına inanmadığını ve akla ya da dine uygun olmadığı için sakıncalı bulduğunu söylemiştir. Bazı veliler ise hayatlarının belirli bir döneminde kahve falı ile ilgilendiklerini, özellikle umut verici haberler çıktığında inanma eğilimi gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte, veliler çocuğunun kahve falına inanmasını, bakmasını ya da baktırmasını kesinlikle istemediklerini ifade etmişlerdir.

Velilerin “Çocuğunuzun batıl inançlara inanmasını ister misiniz? Niçin?” sorusuna verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10*Çocuğunuzun Batıl İnançlara İnanmasını İsteme Durumları*

Kategori	Yanıtlar	Frekans
İstememe	Hayır istemem.	1
	İnanmasını istemem çünkü zararı dokunabilir.	1
	İstemem çünkü geçerlilik payı yok.	2
	Çocuklarımı hurafelere karşı uyarırım ve inanmalarını asla istemem.	1
	Hayır. Çünkü kendi inanmadığım şeyi çocuğum inansın istemem.	1
Mantıksız bulma	Çocuğumun batıl inançlara inanmasını istemem. Gerçeklere inanmasını isterim ve batıl inançların saçma olduğu için inanmasını istemem.	1
	İstemem çünkü akla mantığa aykırı olan şeylerin etkilemesini istemem.	3
	İstemem. Bilimsel gerçekliği olmayan bir şeye bağlanmasını istemem	3
Dini inanca aykırı bulma	Çocuğumun batıl inançlara inanmasını istemem. İnsanları oyalyor ve kandırıyor ayrıca hiçbir hayati gerçekliği yok.	1
	Kesinlikle hayır. Birincisi inancım gereği, ikincisi akılsızlık gibi geliyor.	1
	Çocuğumun batıl inançlara inanmasını istemem çünkü batıl inançların dinde olmayıp insanları gerçeklerden uzaklaştırdığına inanırım.	1

Velilerin hiçbiri çocuğunun batıl inançlar taşımasını istemediğini belirtmiştir. Gerekçelerine bakıldığında, çoğunlukla akla, mantığa, bilime aykırı bulma görüşleri ön plana çıkarken, iki veli dini inançlarıyla örtüşmediğini söylemiştir.

“Çocuğunuz sizden etkileniyor mu? Sizin batıl inançlara olan ilgi ya da ilgisizliğiniz çocuğunuz tarafından fark ediliyor mu?” sorusuna verilen cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11*Çocukların Ailelerin Batıl İnançlara Yaklaşımından Etkilenme Durumları*

Kategori	Yanıtlar	Frekans
Etkileniyor	Ben inanmadığım için çocuğum da inanmıyor. Evet fark ediliyor.	6
	Doğal olarak çocuk algılama yaşına kadar anne-babasının etkisi altındadır. Babanın görevi ise çocuğunu bu tür şeylerden korumaktır.	1
	Tabii ki çocuklarımı batıl inançlarımla uyardığım için onları da etkiliyor.	5
	Çocuğum benden etkileniyor ama çok küçük oldukları için fark ettiğini düşünmüyorum.	1
	Batıl inançlarla ilgili olmadığım için çocuğumun da batıl inançlara karşı ilgi duymayacağını düşünüyorum.	2
Kendi kararlarını vermeli	Benim inanıp inanmadığımı fark eder, etkilenir ama kendi kararıyla doğruyla yanlışı araştırmasını teşvik ederim.	1
Etkilenmiyor	Ben ailemden çok etkilendim. Ama gençler artık daha bilinçli. Onların etkilendiğini düşünmüyorum.	1
Çocuğum yok	Çocuğum yok.	1

Velilerin çoğu batıl inançlara olan ilgi ya da ilgisizliklerinin çocukları tarafından fark edildiğini ve çocuklarının bunlardan etkilendiği söylemiştir. Bir veli çocuklarının kendi kararlarını vermeleri için araştırmaya teşvik ettiğini biri ise yeni neslin ailelerinden çok fazla etkilenmediği belirtmiştir.

Velilerin “Çocuğunuz herhangi bir batıl inanç etkisinde kalsa onu ikna etmek için nasıl bir yol izlersiniz?” sorusuna verdikleri cevapların analizinde elde edilen bulgular Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12*Çocukların Batıl İnançların Etkisinde Kalmasını Önleme*

Kategori	Yanıtlar	Frekans
Çocuğın seviyesine uygun açıklamalar yapma	İnanıldığı batıl inancın doğru olmadığını anladığı seviyede anlatırım	1
	Kafasındaki batıl inancın tezini çürütecek örnekle çocuğın anlayacağı şekilde anlatarak	1
	Ona doğruyu gösteririm	1
	Biraz olayın dışına çıkarak olaya uzaktan bakarak ne kadar gereksiz olduğunu anlatırım	1
Kanıtlar gösterme	Ona doğruyu anlatırım inanmasa gerçek olmadığına dair kanıtlar gösteririm	1
	Ona gerçek olmadığını kanıtlarım	1
Bilimsel açıklamalar yapma	Çocuğum herhangi bir batıl inanç etkisinde kalsa onu ikna etmek için akılcı yorumlarla bunun yanlış olduğunu anlatırım	1
	Ona fikrimi anlatırım eğer inanmasa bilimde böyle bir şey olmadığını ve saçmalaktan ibaret olduğunu söylerim	1
	Bilimsel yönden açıklamasını anlatırım	2

	Bilimsel bir açıklaması varsa onu anlatırım inandığı batıl inancın boş olduğunu gösteririm	1
	Çocuğuma o batıl inancın yanlış olduğunu anlatır ve bilimsel açıklamasını söylerim	1
	Mantık ve ilim ışığında bu tip şeylerin halk uydurması olduğunu söyler çocuğumu ikna ederim.	1
Dini inancı üzerinden açıklama	Dini inançlarımızı kullanırım	1
	Çocuğum herhangi bir batıl inanç etkisinde kalsa onu ikna etmek için ayet ve hadislerle batıl inançlar konusunda gerçekleri öğrenmesi için yardımcı olurum	1

Velilerin çocuklarını batıl inançların etkisinden kurtarmak için bilimsel açıklamalar yapma, kanıtlarla gerçek olmadığını kanıtlayma ya da dini inançları üzerinden açıklama gibi görüşlere sahip oldukları görülmüştür. Bunun yanı sıra, çocuğun seviyesine uygun bir dille açıklama yapacaklarını söylemişlerdir.

“Çocuğunuza batıl inançların fen ile ilgisi olmadığını bilimsel bilgilerle anlatabilir musunuz? Bunun için çalışma yapmayı düşünür müsünüz?” sorusuna verilen cevapların analizinden elde edilen bulgular Tablo 13’te sunulmuştur.

Tablo 13

Çocuklara Batıl İnançların Fen ile İlgili Olmadığının Bilimsel Bilgilerle Anlatma

Kategori	Yanıtlar	Frekans
Bilimsel olarak açıklayabilme	Evet, çünkü hurafe inanç ve ilim ile alakası yoktur	2
	Evet, anlatabilirim ama çalışma yapmayabilirim	1
	Çocuğuma batıl inançların fen ile bir ilgisi olmadığına bilimsel bilgilerle anlatabilirim çocuğuma somut örneklerle bunun yanlış olduğunu söylerim	1
	Tabi ki eğer batıl inançlara inanıyorsa böyle bir çalışma yaparım	4
	Yaş seviyesine uygun deneyler yapıyorum	1
Emin olmama	Düşünmedim sizlerin bilimsel çalışmaları ve önerileri varsa neden olmasın	1
İhtiyaç duymama	Çocuğum inanmadığı için böyle bir şeye ihtiyaç duymam	1
	İhtiyacı olursa yaparım	2
Dini açıdan açıklama	Batıl inançların fen ve bilime ile ilgisi olmasından ziyade daha çok din ile ilgisi olmadığını anlatıyor dinimizde batıl inançlara inanılmasıyla ilgili bir ayet ve hadislerle doğruları ifade etmeye çalışıyorum	1

Tablo 13’ten görüldüğü gibi, velilerin büyük kısmı batıl inançların fen ile ilgisi olmadığını bilimsel bilgilerle açıklayabildiği, gerekli çalışmalar yaptığını ya da yapmaya hazır olduğunu belirtmiştir. Bir veli daha önce düşünmediğini söylerken yönlendirilirse yapabileceğini, üç kişi daha önce buna ihtiyaç duymadığını ifade etmiştir. Bir veli ise bilimsel yönden ziyade dini yönünü anlatmayı tercih ettiğini söylemiştir.

Velilerin “Çocuğunuzun fen okuryazarı olması için neler yapıyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevapların analizinden elde edilen bulgular Tablo 14’te sunulmuştur.

Tablo 14*Çocukların Fen Okuryazarı Olması İçin Yapılanlar*

Kategori	Yanıtlar	Frekans
Deney yapma ve gözleme	Deneyleri gözlemesini sağlıyorum. Deneyleri uygulayarak onunla birlikte gözlemliyorum	1
	Yaş seviyesine göre deney yapıyorum	1
	Deney, etkinlik, kitap okuma gibi	1
Bilimsel kaynaklar kullanma	Bilimsel dergiler belgeseller veya bilimsel kitaplara yönelmesini sağlayarak	4
	Çocuğuma belgeseller izlettirerek ve onu görsel olarak ikna ederim	2
	Bilimi sevmesi için bilimle alakalı kitaplar alırım bilim merkezine götürüm	1
Eğitime katkı sağlama	Eğitime katkı sağlayarak	1
	Fen ilminin güçlü olduğu okullara gönderirim	1
	Fen ilmiyle tanıştırmam ve merakını uyandırıp araştırma yapmasını sağlarım	1
	Eğitimini destekler çeşitli kurslara gönderim	1
Bir girişimde bulunmama	Özel bir çalışmam yok bu konu hakkında	1
Hatırlamama	Büyüdüler hatırlamıyorum	1

Tablo 14'ten görüldüğü gibi, velilerin çoğu çocuklarının fen okuryazarı bireyler olması için bilimsel kaynaklardan faydalanmayı tercih etmektedir. Bazı veliler deney ve etkinlikler yaptığını söylerken, bazıları eğitimi destekleyecek okullar ve kurslar tercih ettiklerini belirtmiştir.

Velilerin "Fen bilimlerinin batıl inançlara mantıklı bir açıklama getirmediğini öğrendiğinizde yine de bu inanışlara inanmaya ve etkisi altında kalmaya devam eder misiniz?" sorusuna verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 15'te sunulmuştur.

Tablo 15*Batıl İnançların Fen Bilimleri ile İlgisi Olmamasının İnanmaya Devam Etmeye Etkisi*

Kategori	Yanıtlar	Frekans
İnanmaya devam etmeme	İnanmaya devam edeceğimi sanmıyorum	3
	Hayır, kesinlikle inanmam illa ki mantıklı bir açıklaması vardır	1
	Etmezdim çünkü bilime dayalı değil	2
	Hayır, fen ilmi her zaman bu tür uydurmaları çürütür bu yüzden inanmam	1
Fen ile ispatlanacağını düşünmeme	Hayır, her şeyin fen ile ispatlandığını düşünmüyorum	1
	Batıl inançlara bakış açımın fen bilimlerinin açıklamaları veya yönlendirmesiyle değil, dini yönden değerlendirmelerle değiştiğini düşünüyorum. Batıl inanış olarak kabul edilen bir durum ancak dine uygun değilse batıl inançtır	1
İnanmaya devam etme	Batıl inancın fen ile ilgisi olmadığını biliyordum ama istemsizce yapıyorum	1
	Fen bilimlerinin batıl inançlara mantıklı bir açıklama getirmediğini biliyorum ancak etkisi altındayım	1
	İnanmak değil de küçük umutlanırım	1

Tablo 15'ten görüldüğü gibi velilerin çoğu fen bilimlerinin batıl inançlara mantıklı bir açıklama getirmediğini öğrendikten sonra inanmaya devam etmeyeceğini belirtmiştir. Diğer yandan, iki veli fen bilimlerinin batıl inançları açıklamada etkisinin olmadığını ve bilimden çok dini inançlarının ne söylediğini önemsediklerini söylemiştir. Üç kişi ise fen bilimleri ile ilgisi olmadığını bilmelerine rağmen inanışlarına istemsizce devam ettiklerini ifade etmişlerdir.

Velilerin "Çocuğunuzun öğretmeninin bazı batıl inançların olduğunu ve çocuğunuzu etkilediğini öğrendiğinizde tepkiniz ne olurdu?" sorusuna verdikleri cevapların analizinden elde edilen bulgular Tablo 16'da sunulmuştur.

Tablo 16

Öğretmenin Batıl İnançları Olması ve Çocukları Etkilemesine Yönelik Tepkiler

Kategori	Yanıtlar	Frekans
Çocuğu ve öğretmeni uyarma	Çocuğumu önceden uyarıp bu konuda öğretmenin doğru olmadığını ikna ederim. Öğretmeni de uyarırım.	2
	İlk olarak çocuğumla konuşur onu ikna ederim ve hocayla konuşurdum aynı hatayı devam ettirirse şikâyet ederdim.	1
Çocuğu uyarma	Çocuğuma gerekli açıklamayı yaparım	3
	Çocuğuma öğretmenin batıl inancının yanlış olduğunu söylerim ve bilimselliğe dayanmadığını, inanmamasını gerektiğini anlatırım	1
	O batıl inanış öğretmenin kendi düşüncesi olduğunu ifade eder herkesin düşüncesine saygı duyulması gerektiğini söylerim. Bu tür yanlış inanışlardan etkilenmemesi için yardımcı olmaya çalışırım	1
Çocuğu kendi fikirlerini oluşturmaya teşvik etme	Çocuğumun herkese saygı duymasını öğretir-hatırlatırım. Ama her konuda kendi fikirlerimin oluşmasını sağlarım.	1
	Herkesin farklı inançlarda olabileceği ama önemli olan dinimizin ve bilimin bu inançlar karşısında ne gibi karşılık verip anlatırım en doğruyu bulmasını sağlarım	1
Öğretmen ile görüşme	Eğer hayatını çok etkiliyorsa öğretmeniyle konuşup etkilenmemesini sağlarım	3
	Öğretmene gidip neden mantık ve ilim dışı şeyleri öğreterek etkilediğini sorarım.	1
	Öğretmeni ile konuşur, sınıfa yansıtmasını rica ederim.	1

Tablo 16'dan görüldüğü gibi, batıl inanca sahip bir öğretmenle karşılaştıklarında, velilerin bazılarının sadece çocuklarıyla konuşup onları batıl inançlardan uzaklaştırmaya çalışacaklarına yönelik söylemlerinin olduğu belirlenmiştir. Bazı veliler sadece öğretmenle konuşacaklarını söylerken bazıları hem çocuklarıyla hem de öğretmenleriyle görüşeceklerini ifade etmişlerdir.

"Yaptığımız bu çalışma ile farkına vardıklarınız batıl inançlar konusundaki fikrinizi değiştirdi mi?" sorusuna verilen cevapların analizinden elde edilen bulgular Tablo 17'de sunulmuştur.

Tablo 17

Yapılan Çalışmanın Velilerin Batıl İnançlar Konusundaki Görüşlerine Etkisi

Kategori	Yanıtlar	Frekans
İnanmama	Hayır değiştirmedim çünkü zaten inanmıyordum	5
	Evet, artık kıyafetlerimi ters katlayacağım.	1
	Batıl inançlara inanmadığım sadece eğlence olarak gördüğüm için aynı fikirde kaldım. Mantık ve iman her sorunun cevabına rahatlıkla varılabilir.	1

	Hayır, inanmıyorum ama uygulamaya devam ediyorum	1
	Aslında bazı batıl inançlar olduğumu ve çocuğumun da etkilendiği fark ettim	1
Batıl inançları olduğunu fark etme	Farkındalık açısından gerekli ve güzel bir çalışma olmuş	1
	Daha dikkatli olma kararı aldım	1
	Evet, bilimsel açıklamaya gerek kalmadan saçmalığın farkına vardım. Yapmamaya çalışacağım	1
	İnsanların belirli dönemlerde inanma ihtiyacı olduğu ama fen bilimleri ve ilimle bunların yanlış olduğunu öğrenmiş oldum.	1
Fikirlerini gözden geçirme	Bu çalışmanın batıl inanışlarla ilgili bazı düşüncelerin kafamda canlanmasına yardımcı olduğunu ve batıl inançları tekrar gözden geçirmemde bana katkı sağladığını söyleyebilirim.	1
	Evet, fikirlerimi tekrar gözden geçirmemi sağladı	1
	Batıl inançlara inanmamamız gerektiğini tekrar pekiştirdi	1

Tablo 17’den görüldüğü gibi, altı veli çalışmadan önce de batıl inançlarının olmadığını ve hala aynı düşüncede olduklarını, bir veli ise bu çalışmayla batıl inançlarını terk ettiğini söylemiştir. Başka bir veli ise batıl inançlara inanmadığını ancak uygulamaya devam ettiğini belirtmiştir. Beş veli bu çalışmayla birlikte batıl inançlara sahip olduğunu ve çocuklarının da bundan etkilendiğini fark ettiğini, ilerleyen süreçte daha dikkatli olacaklarını ifade etmişlerdir. Üç kişi ise bu çalışmayla fikirlerini gözden geçirme ve pekiştirme imkânı bulduğunu belirtmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Öğrencilerden elde edilen verilere göre, öğrencilerimizin büyük çoğunluğu batıl inancın farkındadır (Grafik 1). Bununla birlikte, zaman zaman batıl inançlara inanmalarından, öğrencilerimizin batıl inancın fen bilimleri ile pek ilgisi olup olmadığı konusunda bir haberdarlıkları veya bilgileri olmağı sonucuna varılmıştır (Grafik 2). Öğrencilerin evlerinde en çok batıl inanca sahip olanların anneleri ya da büyükanneleri (Sinanoğlu ve Sinanoğlu, 2012) olduğu görülmüştür (Grafik 3). Öğrencilerin en fazla iletişim kurduğu ve güvendiği aile bireylerinin batıl inançlara sahip olmasının, bu tür inanışlara sahip olma eğilimlerini artıracığı düşünülmektedir. Öğrencilerimizin somut olarak en fazla karşılaştıkları batıl inanç örneği nazar boncuğu takılmasıdır. Bununla birlikte, ısıklık çalmama, kara kedinin uğursuzluk getirmesi gibi inanışlar da dikkate alındığında, kişilerin özellikle başlarına gelecek olumsuz durumlardan kaçınmak için tedbir alma ihtiyacı duyarak bu davranışları sergiledikleri söylenebilir. Sınırlı sayıda da olsa bazı öğrencilerin batıl inançlara inanma ya da inanmama durumlarının onlarda korku ve kaygıya sebep olduğunu söylemesi de onların bu tür inanışlardan ve davranışlardan psikolojik olarak olumsuz etkilendiklerinin göstergesi olarak kabul edilebilir. Bazı öğrencilerin batıl inançları fen ile ilişkilendirememesi, onların bilimsel araştırmalar yapmaya teşvik edilmesi ve bu tür konularda bilgilendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Nitekim, öğrencilerin büyük kısmı bu çalışmadan sonra inandıkları ya da karşılaştıkları batıl inançların fen bilimleri ile ilgisini araştıracaklarını ifade etmişlerdir. Bu da onların bu tür inanışları sorgulamaya başladıklarını bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Velilerin batıl inançlara inanma durumlarının (Tablo 1 ve Grafik 3) öğrencilerin batıl inançları bilme (Grafik 1) ve bu inançlara sahip olma (Grafik 2) durumları üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Buradan, ailenin batıl inançlara bakış açısının çocukların inanç ve davranış geliştirmeleri üzerindeki etkisi açıkça görülmektedir. Velilerin en sık karşılaştıkları batıl inançların nazar ve diğer kaygı ve korkuya sebep olan olumsuzlardan korunma ile ilgili olması, kişilerin özellikle güvende hissetmek için bir tedbir alma yolu olarak bu davranışları tekrarlamalarının sebebi olarak görülmektedir (Köse ve Ayten, 2009). Benzer şekilde, velilerin inandıkları batıl inançlar ve sebepleri sorulduğunda yine kaygı ve korkuya sebep olan inanışlara ve davranışlara daha fazla yönelmeleri de bu görüşü destekler niteliktedir. Olumlu etkileri olduğu düşünülen inanışlar da yine

duygusal olarak kişiyi etkilediği ve umut verdiği için önemsenmektedir. Batıl inançlara inanmama durumu ise veliler tarafından ya açıklanmamış ya da sadece dini inançlar üzerinden açıklanmıştır. Bilimsel bilgilerle ilişkilendirmelerin yapılmamış olması ailelerin bilimsel okuryazarlıklarının düşük düzeyde olması ya da kaygı, korku, umut gibi duygularla açıkladıkları durumları manevi boyutta değerlendirmenin ötesine geçememeleri ile ilgili olabilir. Diğer yandan, toplumsal ve kültürel olarak dinin bir parçasıymış gibi kabul edilmeleri de batıl inançlara yönelik değerlendirmelerin sadece dini açıdan yapılmasının sebebi olabilir (Tatlıoğlu, 2000).

Velilerin batıl inançlara inanmaya başlama hikayelerine bakıldığında, bu çalışmadaki sonuçları destekleyecek açıklamalar yaptıkları görülmüştür. Onlar da küçük yaşlarda ailelerinin, akrabalarının ya da yakın çevrelerindeki diğer insanların inanış ve davranışlarını görerek, duyarak ve tekrar ederek bu inançları benimsediklerini ifade etmişlerdir. Bu inanışların çevre etkisiyle ortaya çıktığını bilmelerine karşın az sayıda velinin batıl inançlardan uzaklaştığını belirttiği, hiçbir velinin aynı ya da benzer durumları kendi çocuklarının yaşamasına yönelik çekincesini dile getirmediği belirlenmiştir. Ayrıca, inandıkları batıl inançların doğru olmadığını ifade etmelerine karşın davranışları sergilemeye devam ettikleri de görülmektedir (Tablo 5). Kişiler batıl inançları ile ilişkili olumlu ya da olumsuz tesadüfi durumlarla karşılaştıklarında davranışlarını pekiştirerek batıl inançlar üzerine yanlış neden-sonuç ilişkileri kurmuş ve bu inanışları devam ettirmiş olabilirler (Skinner, 1948). Buradan, sosyal öğrenmeler yoluyla gelişen olumsuz ve bilimsel ya da dini dayanağı olmayan inanç ve davranışların kuşaktan kuşağa aktarılmaya devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır (Arslan, 2004). Veliler büyük oranda batıl inançların kendilerini korumadığını (Tablo 6) ve bilimsel gerçekliğinin bulunmadığını (Tablo 7) açıkça ifade etmelerine karşın, onların korku ve kaygılarını gidermek ya da güvende hissetmek için (Tablo 8) bu inanışlarını sürdürme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Hem bilimsel hem de dini prensiplerle uyuşmamasına rağmen, insanların batıl inançları tarihsel süreçte hayatlarının bir parçası haline getirmeleri ve çoğu zaman koruyucu olarak görmeleri bu inanışlardan uzak durulamamasının diğer bir sebebi olabilir (Arslan, 2010). Ayrıca, eğitim düzeyi ne olursa olsun bireylerin yetiştiği kültürel ve sosyal ortamın bu inançların öğrenilmesi ve terk edilememesi üzerinde etkili olduğu bir gerçektir (Akyol, 2006'dan akt. Gülüş, 2016, s. 112).

Kahve falına bakma/baktırma ve inanma ile ilgili görüşlere bakıldığında (Tablo 9), yetişkinlerin gençlik zamanlarında fallara inandıkları, özellikle umut verici haberler alacaklarını düşündüklerinde umutlandıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Bazı veliler bu inanışı hala sürdürürken, hiçbir veli çocuklarının kahve falına inanmasını istemediğini belirtmiştir. Bazı ailelerde ise dini inançlarından dolayı kahve falına karşı daha net bir tepki oluşturulduğu görülmektedir. Diğer yandan, bir veli kahve falına inanıp inanmamayı çocuğunun kendi iradesine bırakacağını söylemiştir. Velilerin hiçbirisi bu inanca yönelik bilimsel bilgi içeren bir gerekçe sunmamıştır.

Velilerin, çocuklarının zarar görmemesi, mantığa, bilime, gerçeklere ya da dine aykırı düşüncelere kapılmaması için batıl inançlara inanmasını istemedikleri tespit edilmiştir (Tablo 10). Ancak, bazı ailelerin bunu önlemek için önce kendi inanışlarından ve davranışlarından vazgeçmeleri gerektiğine yönelik farkındalıklarının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu velilerin kendi batıl inançlarından çocuklarının etkilendiğini fark etmelerine karşın bugüne kadar önlem alacak bir girişimde bulunmadıkları anlaşılmaktadır (Tablo 11). Çocuklarının batıl inançların etkisinden kurtulması için onlara uygun bir dille gerçekleri anlatma, kanıtlar ve bilimsel açıklamalarla doğruyu anlatma ya da dini inançları üzerinden açıklamalar yapma (Tablo 12) gibi önlemler alabileceğini söyleyen velilerden batıl inanca sahip olanların kendi düşünce ve inanışlarını değiştirmek için çabalamamış oldukları düşünülmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmanın yetişkinlerin bugüne kadar önemi ve hayata etkileri hakkında düşünmedikleri ve toplumsal bir öğreti olarak değerlendirdikleri (Sinanoğlu ve Sinanoğlu, 2012) batıl inançları üzerine objektif değerlendirmeler yapmalarını sağlama konusunda da önemli sonuçlar verdiği söylenebilir. Diğer yandan, velilerin ihtiyaç duyduklarında çocuklarına batıl inançlarla ilgili bilimsel açıklama yapabileceklerine yönelik görüş bildirmelerinden (Tablo 13), çocuklarının bilimsel okuryazar bireyler olmaları ve bilimsellikten uzak inanç ve düşüncelere sahip olmamaları için gerekli adımları atmaya hazır oldukları görülmektedir. Bununla

birlikte, batıl inançların bilimle değil dini inançlar üzerinden açıklanabileceğini ve dini kurallar doğrultusunda reddedilebileceğini düşünen ailelerin de olduğu görülmektedir.

Çocuklarının fen okuryazarı olması için yapılanlara bakıldığında, velilerin deney yapma ve bilimsel kaynaklar kullanma gibi bilimi somut ve eğlenceli biçimde öğrenmeyi sağlayacak faaliyetlere önem verdikleri görülmüştür (Tablo 14). Buradan, ailelerin bilime karşı olumlu görüşlere sahip oldukları ve çocuklarının da bilimi sevmeleri ve fen okuryazarı bireyler olmaları için çabaladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bazı velilerin bilimsel bilgiler bağlamında düşündüklerinde batıl inançlarını terk etmeyi düşünmeleri de bu sonucu destekler niteliktedir. Buradan, velilerin fen okuryazarlığının gelişmesiyle batıl inançlardan uzaklaşılabilmesinin farkında oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Duban, 2010; Özkan, 2019). Ancak, bazı velilerin bilimin dini inançlarla örtüşmediğine yönelik çıkarımlara sebep olabilecek görüşlerinin bulunduğu görülmüştür. Bu veliler batıl inançların açıklanması ya da reddedilmesi için bilimin değil dini inançların önemli olduğunu düşünmektedirler. Bu görüşlerden, dini inançlarının bilimden uzak olduğuna yönelik inanç geliştirmiş olabilecekleri düşünülmektedir. Diğer yandan, bilimsel bilgilerin önemini ve batıl inançların bilimle örtüşmediği bilmelerine rağmen, bazı velilerin istemeseler de sahip oldukları batıl inançları terk edemeyeceklerini söyledikleri görülmüştür. Mantıksal açıdan batıl inanç ve davranışların yanlış olduğunu fark etmelerine karşın, bu davranışların onları koruyabileceğine ya da uğur getirme gibi faydalarının olacağına inanmaları kişilerin bu davranışları değiştirmelerinin önündeki en büyük engellerden biridir (Ayhan ve Yazar, 2005). Velilerin de küçük yaşlarda edindiklerini söyledikleri batıl inançların hayatlarının büyük kısmında korku ve kaygılarını giderme, onları olumsuzluklardan koruma ve umut verme gibi duygusal olarak etkileyecek durumlarla ilişkilendirmeleri, onların psiko-sosyal ihtiyaçlarını karşılamasıyla bu tür bir direnç oluşturmuş olabilir (Köse ve Ayten, 2009). Bununla birlikte, bilimsel okuryazarlık düzeylerinin düşük olması da batıl inançlara kapılma ve terk edememe sebepleri olabilir (Hurd, 1998). Kendilerinde böyle bir direnç olmasına karşın, öğretmenlerin batıl inançlarının çocukları üzerine etkisine yönelik olarak tüm veliler net biçimde tepkilerini ortaya koyacaklarını söylemişlerdir. Hem çocuklarını çeşitli şekillerde bilgilendireceklerini hem de öğretmenlerini bu konuda açık bir dille uyaracaklarını söylemelerinden, ailelerin öz farkındalık ve öz eleştirilerine kıyasla başkalarının inanış ve davranışlarını değerlendirme ve eleştirme konusunda daha objektif ve katı oldukları söylenebilir. Bu çalışma sonucunda bazı veliler batıl inancının öncesinde de olmadığını söylerken, bazı velilerin batıl inançlara sahip olduklarını ve bu konu üzerine daha önce düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Velilerin kendi inanışları üzerine düşünmelerini, hatalı davranışlarını fark edebilmelerini ve düzeltmek için fikirlerini gözden geçirmelerini sağlama konusunda bu çalışmanın etkili sonuçlar verdiği görülmüştür.

Öneriler

Batıl inançların yetişkinler üzerindeki etkilerinin çocuklarda da benzer şekilde açığa çıkabildiği bu çalışma sonucunda görülmüştür. Ayrıca, bu çalışma ile yetişkinlerin kendi inanış ve davranışlarını sorgulamalarının da sağlanmasından, benzer araştırmaların daha büyük öğrenci ve veli grupları ile yürütülmesi önerilmektedir. Bu sayede ailelerin sahip oldukları batıl inançları bilimsel açıdan değerlendirme ve davranışlarını sorgulamaları sağlanabilir. Bunun devamında ise çocuklarına kültürel aktarımlarla geçen bilimsel ya da dini dayanağı olmayan bu inanışlardan uzak duracak adımlar atmaları sağlanabilir.

Öğrencilerin batıl inançlar üzerine bilimsel bilgiler çerçevesinde araştırma yapmalarının ve bu inanışları sorgulamalarının sağlanması, onların fen okuryazarı bireyler olmalarını destekleyecektir. Bu tür uygulamalarla karşılaştıkları ya da benimsedikleri inanışlar üzerine sahip oldukları bilimsel fikirlerle düşünerek doğru ve yanlış ayırt etme, karar verme ve karakter gelişimi konularında daha donanımlar bireyler haline gelmeleri sağlanabilir.

Ailelerin batıl inançların çocuklara aktarımının etkileri üzerine daha derinlemesine düşünmelerini sağlayacak kapsamlı çalışmaların yürütülmesi önerilmektedir. Bu tür çalışmalarda

sosyal, kültürel, tarihsel, bilimsel ve dini faktörlerin her birinin ele alınması, ailelerdeki farkındalığın artırılması ve dolayısıyla daha bilinçli çocuklar yetiştirilmesi için önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Akyol, N. S. (2006). *Adana merkez halk kültüründe halk inançları: Bayramlar ve törenler*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Arslan, M. (2004). Kişilerin batıl inanç kaygı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2(6), 9-34.
- Arslan, M. (2010). Paranormal inanç ölçeğinin Türkçe versiyonunun geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *İÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 23-40.
- Ayhan, İ., & Yazar, F. (2005). *Batıl inançların psikolojisi*. Pivolka, 4(17), 15-19.
- Ayvacı, H. Ş., & Bağ, H., (2016). Sınıf öğretmeni adaylarının bilim sözde-bilim ayırımına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 539-566.
- Bakırcı, H., Çalık, M., & Çepni, S. (2017). The effect of the common knowledge construction model-oriented education on sixth grade pupils' views on the nature of science. *Journal of Baltic Science Education*, 16(1), 43-55.
- Çekbaş, Y. (2017). *Argümantasyon tabanlı astronomi öğretiminin fen bilgisi öğretmen adaylarının bilimin doğasına, sözde-bilim ve epistemolojik inançlarına etkisinin değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Çelik, A. (1998). Trabzon Yöresinde Bazı İnanmalar. *Milli Folklor Dergisi*, 39, 35-37.
- Çepni, S. (2022). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Çilenti, K. (1978). Tübitak V. Bilim Kongresi BAYKG Tebliği, 179.
- Çobanoğlu, A. (2006). *Halk arasında yaşayan hurafeler üzerine bir alan araştırması (Bursa/Osmangazi Örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Duban, N. (2010). Sınıf öğretmeni adaylarının fen ve teknoloji okur-yazarı bireylere ve bu bireylerin yetiştirilmesine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim*, 3(2), 162-174.
- Gülüş, İ. (2016). Batıl inançların iletişimsel işlevi ve medyadaki yansımaları: Kuramsal yaklaşım ve alan araştırmaları ışığında batıl inanç ve iletişim karakteristiği üzerine bir inceleme. *Atatürk İletişim Dergisi*, 10, 111-136.
- Gürdal, A. (1992). İlköğretim okullarında fen bilgisinin önemi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(8), 185-188.
- Hurd, P. D. (1998). Scientific literacy: New minds for a changing world. *Science Education*, 82, 407-416.
- Kapağan, E. (2019). Geçmişten Bugüne Safranbolu'da Batıl İnançlar (Hamile Kadınlar, Gelinler ve Çocuklar Örneğinde). *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 14, 1-11.
- Karanfil-Güldemir, M. (2008). *Afyon-Bolvadin ve çevresi halk inanışları ve uygulamaları* (Yayımlanmamış doktora tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kemaloğlu, M. (2013). Terekeme-karapapahtürklerinin görenek gelenekleri (Muş-Bulanık çevresinden örnekler). *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 43-79.
- Köse, A., & Ayten, A. (2009). Batıl inanç ve davranışlar üzerine psikososyolojik bir analiz. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(2), 45-70.
- MEB. (2004). *İlköğretim Fen ve Teknoloji Programı (4-5. sınıf)*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- MEB. (2013). *İlköğretim kurumları (ilkokullar ve ortaokullar) fen bilimleri dersi (3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı*, Ankara: MEB Yayınevi.
- MEB. (2018). *Fen Bilimleri Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı*. MEB Yayınları, Ankara
- Örnek, S. V. (1966). *Sivas ve çevresinde hayatın çeşitli safhalarıyla ilgili batıl inançların ve büyüsel işlemlerin etnolojik tetkiki*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Örnek, S. V. (1971). *Anadolu folklorunda ölüm*. Ankara: Ankara Üniversitesi. <https://kitaplar.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/4892/Anadolu%20folklorunda%20%C3%B6l%C3%BCm.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Özkan, İ. (2019). *Fen ve teknoloji okuryazarlığına ilişkin öz yeterlik algısı ile akademik başarı arasındaki ilişkinin yapay sinir ağı ile analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022). Yerel inanış ve uygulamalar: Batıl inançlarla ilgili örnekler. <https://rize.ktb.gov.tr/TR-113510/batil-inanclarla-ilgili-ornekler.html> adresinden 05.12.2022 tarihinde edinilmiştir.
- Sarman, Ş. N. (2020). *Fen bilgisi öğretmenlerinin paranormal inançları* (Yayımlanmamış doktora tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Schmidt, W (1931). *The origin and growth of religion*. (trans. by H. J. Rose). London: Methuen.
- Sinanoglu, A. F., & Sinanoglu, A. (2012). 21. yüzyıl Malatya'sında batıl inançlar. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 31, 239-257.
- Skinner, B. F. (1948). 'Superstition'in the pigeon. *Journal of Experimental Psychology*, 38(2), 168-172.
- Şenesen, İ. (2016). Adana halk kültüründe gökyüzü ile ilgili halk inanışları üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *Asia Minor Studies*, 09, 64-92.
- Şentürk, C. (2010). Yapılandırmacı yaklaşım ve 5E öğrenme döngüsü modeli. *Eğitime Bakış Dergisi*, 6(17), 58-62.
- Tatlıhoğlu, D. (2000). Türkmen İnanışları (Halk inançları). *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(1), 1-15.
- Topuz, İ., & İnanç, K. P. (2012). Gençlerde normatif, popüler ve paranormal inançlar üzerine bir araştırma: SDÜ örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29, 13-40.
- Vyse, S. A. (1997). *Believing in magic: The psychology of superstition*. New York: Oxford University Press.
- Yalçın, H., & Koçak, N. (2013). Gebelik ile ilgili geleneksel inanç ve uygulamalar ve Karaman örneği. *Kent Akademisi*, 6(13), 18-34.

Ekler

Ek 1. Velilere Yönelik Açık Uçlu Sorular

1. Batıl inançlara inanır mısınız? (Mesela mavi gözlü insanlar çok nazar değerir. gibi)
2. Çevrenizde en sık kullanılan batıl inançlar nelerdir? Örnek veriniz.
3. Sizin inandığınız batıl inançlar nelerdir? Neden?
4. Batıl inançlara yaklaşıp olarak kaç yaşında inanmaya başladınız? Burada etkili olan olay ne idi?
5. İnanıldığınız ve uyguladığınız batıl inançlar sizce doğru mu? Niçin?
6. İnanıldığınız batıl inançlar sizi tehlikelerden korudu mu? Sizi gelecek konusunda uyardı mı? Örnek verir misiniz?
7. Batıl inançlarınızın bilimsel geçerliliği var mıdır? Varsa bunun bilimsel karşılığı nedir?
8. Hurafelere inanmak veya inanmamak size hangi duyguları hissettiriyor?(Güven, umut, mutluluk, korku, kaygı....)
9. Kahve falına bakıp yorumlarını dinlediğinizde gerçekleşmesini ya da gerçekleşmemesini beklediniz mi? Çocuğunuzun da kahve falına bakıp ona inanmasını ister misiniz?
10. Çocuğunuzun batıl inançlara inanmasını ister misiniz? Niçin?
11. Çocuğunuz sizden etkileniyor mu? Sizin batıl inançlara olan ilgi ya da ilgisizliğiniz çocuğunuz tarafından fark ediliyor mu?
12. Çocuğunuz size "gökkuşağının altından geçen zengin olurmuş" dese nasıl bir cevap verirsiniz?
13. Çocuğunuz herhangi bir batıl inanç etkisinde kalsa onu ikna etmek için nasıl bir yol izlersiniz?
14. Çocuğunuza batıl inançların fen ile ilgisi olmadığını bilimsel bilgilerle anlatabiliyor musunuz? Bunun için bir çalışma yapmayı düşünür müsünüz?
15. Çocuğunuzun fen okuryazarı olması için neler yapıyorsunuz?
16. Fen bilimlerinin batıl inançlara mantıklı bir açıklama getirmediğini öğrendiğinizde yine de bu inanışlara inanmaya etkisi altında kalmaya devam eder misiniz?
17. Çocuğunuzun öğretmeninin bazı batıl inançları olduğunu ve çocuğunuzun etkilediğini öğrendiğinizde tepkiniz ne olur?
18. Yaptığımız bu çalışma ile farkına vardıklarınız batıl inançlar konusundaki fikrinizi değiştirdi mi?

Ek 2. Öğrencilere Yönelik Sorular

1. Batıl inancın ne anlama geldiğini biliyor musun? Tanımlayıp bir örnek verebilir misin?
2. Batıl inançlara inanır mısınız? Neden inanıyorsun/ Neden inanmıyorsun?
3. Evinizde batıl inancı en fazla olan kimdir?
4. Batıl inançların etkisiyle evinizde neler yapılmaktadır?
5. Senin batıl inançlara inanmanda daha çok ailen mi çevren mi etkili?
6. Batıl inançlara inanman/inanmaman sende bir kaygıya neden oluyor mu? Bu duygularını nasıl ifade edersin?
7. İnanmışın batıl inançların doğa olayları veya öğrendiğin fen kavramları ile ilişkisi var mı?
8. Bu farkındalıktan sonra hayatta karşılaştığın batıl inançların fen kavramı ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkisini merak edip araştırır mısın?

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu çalışma birinci yazarın rehberliğinde ikinci, üçüncü ve dördüncü yazarların katılımıyla gerçekleştirilen bir araştırmanın ürünüdür. Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemektedirler.